

КОРЕКЦІЙНА ПЕДАГОГІКА

Рябець Є.М.

студентка факультету педагогіки та психології,

Науковий керівник: Бармак І.М.

кандидат біологічних наук, старший викладач,

*Центральноукраїнський державний педагогічний університет
імені Володимира Винниченка*

ОСОБЛИВОСТІ САМООЦІНКИ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ З РОЗУМОВОЮ ВІДСТАЛІСТЮ

Самооцінка – один з визначальних факторів, від якого залежить відносини людини з оточуючим світом, рівень її вимогливості та самокритичності. Самооцінка впливає на ефективність діяльності дитини, рівень її подальшого розвитку та соціалізацію. Вивчення особливостей формування та стану самооцінки дитини з розумовою відсталістю дозволяє правильно обрати методи, форми та прийоми роботи з дитиною задля її якісного та ефективного особистісного розвитку.

Самооцінка – це оцінка особистістю самої себе, своїх можливостей, якостей та місця серед інших людей [1]. Вона характеризується такими показниками як комплексність та динамічність. Суб'єктивний характер і співвідношення самооцінки з реальними проявами людини дозволяє поділити її на *адекватну* (оцінка себе відповідно реальності) та *неадекватну* (неправильне оцінювання своїх можливостей). Відповідно до цього самооцінка може бути завищеною (переоцінювання своїх якостей) та заниженою (приниження своїх позитивних якостей та (або) перебільшенням недоліків). Саме тому правильне формування самооцінки – один з важливих факторів розвитку особистості дитини. Надзвичайно актуальним це питання є для вчителів допоміжної школи та корекційних педагогів, які повинні оволодіти необхідною інформацією щодо оцінювання стану та ефективного формування самооцінки дітей з розумовою відсталістю.

Л. І. Божович відмічає, що негативні якості особистості виникають у відповідь на потребу дитини в уникненні тяжких афективних переживань, пов'язаних зі втратою впевненості в собі [2].

Вивчення особливостей формування та стану самооцінки розумово відсталих дітей науковцями в цілому підкреслює її неадекватність в бік завищення [3], що може пояснюватися підвищеною потребою уваги дорослих, батьків та їх схвалення. Коли ж дитина потрапляє до школи, самооцінка змінюється, так як знижується рівень уваги зі сторони оточуючих. Особливо гостро це питання стоїть тоді, коли дитина потрапляє в масову школу і чим довше дитина з особливими освітніми потребами знаходиться в цьому колективі, тим міцніше закріплюються в ній негативні якості.

А. Д. Виноградова зазначає, що самооцінка таких школярів буває як занижена так і завищена і це пояснюється незрілістю особистості, нерозумінням поставлених цілей діяльності, невмінням аналізувати і співвідносити отримані в ході роботи результати з початковими даними [4]. У дітей з розумовою відсталістю, як правило, відношення до себе некритичне, узагальнене, вони не вміють адекватно оцінювати свою діяльність, аналізувати її. Це пов'язано зі спрощеністю та не диференційованістю їхніх емоційних переживань [5]. За дослідженнями О. А. Дудковської та Н. Н. Шельшакової, більшості учнів з порушеннями розумового розвитку важко реально оцінити себе, їхнє оцінювання нестійке, змінне, немотивоване. Багато дітей «знаходяться під владою своїх вражень, прагнуть не приймати ніякої критики, відчувають внутрішню слабкість, залежність» [6].

Г. М. Дульнев вказує на те, що своєрідність співвідношення між інтелектуальними та афективними процесами у дітей з дебільністю визначає, особливості їх самооцінки. Виразна переоцінка своїх можливостей у дітей виникає тому, що вони не володіють знаннями про способи виконання роботи. У тих випадках, коли їм щось вдається зробити, хоча б дуже віддалено подібне до зразка, учні вважають свою роботу хорошою. У молодших школярів спостерігається така своєрідна єдність емоцій та інтелекту, за якої емоційний бік частіше буває більш гостро вираженим, ніж усвідомлення сутності роботи, її труднощів тощо [7].

Для вивчення особливостей стану самооцінки дітей з розумовою відсталістю було проведено дослідження серед молодших школярів спеціальної школи. Мета – виявлення особливостей стану самооцінки молодших школярів з розумовою відсталістю. Об'єкт дослідження – вміння дітей оцінювати себе, предмет – особливості самооцінки молодших школярів з легкою розумовою відсталістю. Відповідно до визначеної мети були поставлені завдання виявити особливості стану самооцінки дітей молодшого шкільного віку з легкою розумовою відсталістю. Для виконання поставлених завдань були використані наступні методики: 1) методика «Сходинки» (авт. В. Г. Щур) [8]; 2) методика визначення емоційної самооцінки (авт. А. В. Захаров) [8]; 3) методика «Дерево» (авт. Д. Лампен) [8].

У дослідженні взяли участь 7 учнів 3-го класу з легкою розумовою відсталістю (F-70), аутизмом (F84.0) та синдромом Дауна (Q90).

Згідно першої методики «Сходинки», дітям було запропоновано оцінити, наскільки вони гарні, виховані, старанні. Сходинок сім: перша – негативна, найгірша оцінка, сьома – позитивна, найкраща. Усі учні поставили себе на найвищу сходинку, вважаючи себе гарними й вихованими учнями. Варто зазначити, що більшість дітей поставили себе на найвищу сходинку, навіть не замислюючись над іншими оцінками, що говорить про неадекватно завищену самооцінку.

Дещо інші результати були отримані за методикою визначення емоційної самооцінки, відповідно до якої було дано завдання серед ряду кружечків (8 кружечків, які символізують людей, суспільство) визначити своє місце. П'ятеро із семи учнів поставили себе на перше місце, що є показником

завищеної самооцінки, один – на четверте, що вважається нормою, і ще один – п'ятим, що говорить про дещо занижену самооцінку дитини.

Найбільш інформативною виявилася методика «Дерево», завдання якої полягало в тому, що учні мають уважно розглянути чоловічків на дереві (дітям пояснили, що кожен з них має свій настрій, зайнятий своєю справою, займає окреме, особливе положення), і розфарбувати саме того, який найбільше нагадує учню самого себе. Троє школярів обрали чоловічка під № 20, якого, за ключем, обирають діти із завищеною самооцінкою, внутрішньою установкою на лідерство, двоє учнів обрали № 13 (відстороненість, замкнутість, наявність тривожності), ще двоє учнів обрали чоловічків під № 1 (впевненість у своїх силах, установка на подолання перешкод) та № 8 (відстороненість, відхід у себе, замкненість).

Тож, проведені дослідження підтвердили наявні результати, що говорять про неадекватну самооцінку школярів молодших класів з переважанням в бік завищення. Слід відмітити і занижену самооцінку, що викликано замкненістю в собі, тривожністю учнів.

Варто зазначити, що для правильного розвитку самооцінки молодших школярів необхідно ретельно стежити за її рівнем. Завищена самооцінка, так само як і занижена, на думку багатьох вчених, вимагає пильної уваги з боку педагогів і батьків.

За результатами досліджень можна зробити висновок, що самооцінка дітей з розумовою відсталістю часто визначається як неадекватна, і може бути як завищеною, так і заниженою. Причинами такої ситуації є контрастні впливи виховного середовища (надмірна увага до дитини, чи навпаки, неприйняття її дефекту), незрілість особистості, її некритичність, узагальненість, невмотивованість в оцінці самої себе, невміння та небажання аналізувати і правильно визначати свої можливості та вміння. Дані, отримані завдяки величезній праці науковців, варто враховувати для розвитку адекватної самооцінки дітей з інтелектуальною недостатністю, її корекції та якісної соціалізації дитини.

Список використаних джерел:

1. Сергеєнкова О. П. Загальна психологія. Навч. посіб. / О. П. Сергеєнкова, О. А. Столярчук, О. П. Коханова, О. В. Пасека – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 296 с.
2. Рубинштейн С. Я. «Психология умственно отсталого школьника» / под ред. А. С. Сеницина [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.psi-sintez.ru/Psychoparesis/Rubinstein>
3. Спеціальна психологія [Текст]: навчальний посібник для студентів спеціальності 6.010105 – «Корекційна освіта» / Н. Г. Пахомова, М. М. Кононова; ПНПУ ім. В. Г. Короленка. – Полтава: ТОВ «АСМІ», 2015. – 357 с.
4. Виноградова А. Д. Практикум по психологии умственно отсталого ре-бенка: Учеб. пособие для студентов пед. ин-тов по спец. 2111 «Дефектология» / А. Д. Виноградова, Е. И. Липецкая, Ю. Т. Матасов, И. П. Ушакова; сост. А. Д. Виноградова. – М.: Просвещение, 1985. – 144 с.
5. Лаврух Н. А. Особенности формирования и коррекции самооценки младших школьников с ограниченными возможностями здоровья [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://pedagogika.snauka.ru/2012/12/815>

6. Дудковская О. А. Особенности самооценки детей с легкой степенью умственной отсталости младшего школьного возраста / О. А. Дудковская, Н. Н. Шельшакова. – М.: Речь, 2005. – 324 с.

7. Синьов В. М., Матвеева М. П., Хохліна О. П. Психологія розумово відсталої дитини: підручник. / В. М. Синьов, М. П. Матвеева, О. П. Хохліна – К.: Знання, 2008. – 359 с.

8. Методики дослідження самооцінки дитини: Психологічні тести [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://nebo.at.ua/publ/psikhologichni_testi/metodiki_doslidzhennja_samoocinki_ditini/41-1-0-176